

Verschenen als: De Loenen, T. (2000) Genealogie van het notariaat te Boom in de 19de eeuw. In: *Jaarboek 2000*. Rumst: Geschiedkundige Kring Rumesta.

GENEALOGIE VAN HET NOTARIAAT TE BOOM IN DE 19de EEUW

Een notariële akte uit de 19de eeuw begint dikwijls zo:

"16 mey 1839

Voor ons Joannes Baptista Emanuel Mommen, openbaer notaris hebbende voor woon en verblijfplaats de gemeente Boom, kanton Contich, , bijgestaen der hierna genoemde en ondergeteekende getuygen;
kompareerden"

Hoewel, zoals dit fragment illustreert, in de aanhef van elke akte in de meest formele bewoordingen hun naam, functie en standplaats beschreven staat, blijft de notaris zelf een grote onbekende doorheen zijn repertoire.

Dit artikel wil de opeenvolgende notarissen die in de 19de eeuw te Boom actief waren één na één de revue laten passeren en inzoemen op hun leven en op hun werk.

Het onderzoek voor het totstandkomen van deze pagina's, werd gevoerd op 3 sporen:

- ten eerste werd een aantal werken over de geschiedenis van het notariaat in de 19de eeuw geraadpleegd,
- ten tweede werden de minuten en de repertoria van de notarissen te Boom onder de loupe genomen;
- ten derde werd informatie gezocht over de respectievelijke notarissen die actief waren tijdens deze periode. Voor dit laatste waren naast de klassieke bronnen als burgerlijke stand (BS) en bevolkingsregisters (BR) de dossiers die door de gouverneur samengesteld werden bij elke vacature, bewaard op het Rijksarchief te Antwerpen (RAA) en deel uitmakend van het archief van het provinciebestuur (PA) onverwacht rijk bronnenmateriaal. Wel moeten we opmerken dat deze bronnen slechts beschikbaar zijn voor de periode van ongeveer 1825 tot in de jaren 1880 en dat ze soms ware aanbevelingsbrieven bevatten die een (te?) eenzijdig positief beeld ophangen van de betreffende persoon.

Verder konden we beroep doen op mondelinge overleveringen van enkele personen die rechtstreeks afstammen van hieronder besproken notarissen.

A. Notarissen te Boom in de 19de eeuw

Op dit moment hebben 3 notarissen hun zetel te Boom: Maurice D’Hoore, Karel Tobback en Steve Wellekens¹. Het kantoor van Steve Wellekens is pas in de jaren 20 van deze eeuw opgericht en valt dus buiten het bestek van deze bijdrage; het kantoor van Karel Tobback reikt met zijn wortels tot diep in de 19de eeuw. De studie van Maurice D’Hoore is de oudste van Boom en wordt onafgebroken door een notaris bevolkt sinds 1758. Sinds de Franse periode (rond 1800) is het zo dat notariskantoren een leven op zich leiden: neemt de zetelende notaris ontslag, wordt hij ontslagen of sterft hij, dan wordt de plaats vacant en kan er een nieuwe notaris in benoemd worden. Net zoals in een genealogie de familienaam niet verdwijnt met het afsterven van een lid, zo blijft ook een notariskantoor verder bestaan na het afsterven of het ontslag van de zetelende notaris. Hieronder vindt u de bespreking van de achtereenvolgende notarissen per kantoor. In het prille begin van de 19de eeuw waren te Boom nog 2 notarissen actief die niet opgevolgd werden bij hun ontslag of overlijden, dus geen deel uitmaken van een “notariële genealogie”. Volledigheidshalve zijn ze toch opgenomen; u vindt hen onder punt 3.

1. Kantoor van notaris D’Hoore

1.1. Jan Frans Mommen

Jan Frans Mommen werd geboren te Halen in 1732, een plaats tussen Diest en Herk-de-Stad, in een familie met reputatie op het (dorps)bestuurlijke vlak (De Loenen, 1998). In 1758 benoemde de Raad van Brabant hem als notaris te Boom (Bousse, 1977). Hij huwde er in 1766 met Joanna Francisca Parijs (Verstrepen, 1988b), eveneens stammend uit een familie van aanzien. Ze overleed jong en kinderloos. Jan Frans hertrouwde met Elisabeth Petronella Verheyden uit Schelle (Verstrepen, 1988a). Deze relatie werd bezegeld met 9 kinderen. Jan Frans, workoholic avant-la-lettre, was vóór 1800 naast notaris nog schout van Schelle (Verstrepen, 1993b), griffier van het laathof van Immerseel (van 1765 tot 1795) (Steenackers, 1907/1993) en procureur te Reet (vanaf 1761) (Vermeulen, 1998).

Het echtpaar kocht in 1778 “een partij erve voortkomende van de goederen van het hof”. Bedoeld wordt “’s herenhof” of het kasteel van Boom (Steenackers, 1907/1993).

Jan Frans was getuige van de omwentelingen die plaatsvonden aan de vooravond van de 19de eeuw. Meer dan alleen maar toeschouwer, was hij zelf betrokken bij het nieuwbakken dorpsbestuur: in de hoedanigheid van gemeentesecretaris, was hij, in het jaar V (1796), belast met het opmaken van staten van al de bezittingen van de inwoners van Boom. Het bevel om dit te doen werd hem opgedragen door commissaris Dromery van het kanton Boom; dit besluit kadert in een poging om zicht te krijgen op de bezittingen van elke inwoner teneinde de inwoners in klassen te verdelen die gehanteerd zouden kunnen worden om belastingen te

¹ Bij gebrek aan een andere naam, worden de kantoren benoemd met de naam van de notaris die de betreffende studie op dit moment leidt.

heffen. Eind november 1796 constateerde Dromery dat de lijsten nog steeds niet waren opgemaakt. Dit leidde ertoe dat Jan Frans Mommen werd ontslagen uit het ambt van secretaris ten voordele van J. Van Bulck. Dromery ging nog verder en verdacht Jan Frans van samenzwering: hiertoe hield hij huiszoekingen in het notariskantoor van Mommen en verzegelde het bureel voor verder onderzoek (Steenackers, 1907/1993). De invloedrijke Jan Frans Mommen was dus lang niet door iedereen even geliefd. Een kleine 2 jaar later, op 25 oktober 1798 – in volle Boerenkrijg – kreeg hij bezoek van de Fransen, die zijn huis plunderden... (Steenackers, 1907/1993).

In deze beroerde tijden hield Jan Frans nochtans het hoofd boven water en bleef hij onafgebroken als notaris fungeren (RAA, 1). Zijn zoon en latere opvolger Jan Baptist Emmanuel Mommen nam in toenemende mate zijn vaders taken over. Officieel bleef Jan Frans actief als notaris tot hij in 1810 overleed, op 78-jarige leeftijd (RAA, 2).

1.2. Jan Baptist Emmanuel Mommen

Jan Baptist Emmanuel Mommen werd geboren op 11 november 1777 als zoon van Jan Frans Mommen (zie 1.1) en Elisabeth Petronella Verheyden (RAA, 3).

Na het overlijden van zijn vader, in 1810, volgde hij hem op als notaris. Volledig in de lijn van zijn voorouders, was hij tevens actief in het dorpsbestuur: van begin 1814 tot eind 1818 als secretaris (Steenackers, 1907/1993; Vinck, 1999) - naar verluidt werd hij verkozen als herstel voor hetgeen zijn vader was aangedaan in de Franse tijd (Steenackers, 1907/1993) - en na de eerste Belgische verkiezingen als tweede schepen, onder het burgemeesterschap van molenaar Francis G. Verelst (Somers, 1995).

Jan Baptist Emmanuel, ondertussen bijna 51, huwde in de zomer van 1827 met de 29-jarige Anna Maria Dimeur, afkomstig uit Overijse (RAA, 6).

In 1856, hij was dan liefst 79, nam hij ontslag als notaris (RAA, 4). Hij overleed in zijn woning, Antwerpsestraat 7, op 11 augustus 1860 rond de middag (RAA, 3).

1.3. Joseph Mommen

Joseph werd op 25 april 1824 te Lier geboren als natuurlijke zoon van Anna Maria Dimeur, wonend te Boom en werkend als dienstmeid bij Cornelis Sels, winkelier te Lier (RAA, 7). Bij het huwelijk van Jan Baptist Emmanuel Mommen (zie 1.2) met zijn moeder, op 8 augustus 1827, werd hij door hem erkend als zijn zoon (RAA, 8).

Hij behaalde de graad van kandidaat-notaris. Naar aanleiding van zijn kandidatuur om zijn ontslagnemende vader op te volgen, schreef de gouverneur over hem op 20 mei 1856 aan de minister van Justitie: “Een onberispelijke levenswandel, een goed zedelijk gedrag. Bezit alle vereiste voorwaarden voor de plaats waarnaar hij solliciteert.” (RAA, 9). Opmerkelijk zijn

de woorden i.v.m. zijn politiek gedrag, in een brief van 5 juni 1856 van de arrondissementscommissaris aan de gouverneur:

"J'ai l'honneur de vous informer, comme suite à votre lettre du 28 Mai dernier, qu'il résulte des renseignements que j'ai recueillis, que le sieur Mommen (Joseph), candidat Notaire à Boom, qui sollicite la place de Notaire vacante à cette résidence, par suite de la démission de son père, est à la hauteur de la place et qu'il désire occuper. Il est d'une bonne moralité privée.

Quant à la moralité politique, il paraît n'avoir jamais posé un acte quelconque qui serait de nature à la faire apprécier. Peut-être est-ce un mérite. En tous cas, dans une commune comme Boom est-ce une chose parfaite."

Misschien zijn deze zinnen veelzeggend over de geladenheid van de politiek te Boom in die jaren. Eind 1856 volgde hij zijn vader op. Dit betekende dit de start van een succesvolle carrière. Het kantoor was gevestigd in de Antwerpsesteenweg 7.

Hij huwde in 1861 te Aarschot met Joanna Maria Cecilia Paridant. Samen kregen ze 10 kinderen, waarvan de 3 jongste jong stierven (RAA, 10). De talrijke malen dat Joseph optrad als geldschietter in een lening, bewijzen dat hij een vermogend man was (De Loenen, 2000).

In 1885, hij was dan 61, nam hij ontslag als notaris. Met zijn verdwijnen stopte de "notariële Mommen-dynastie" te Boom, die er gedurende 127 jaar onafgebroken de dienst had verzekerd.

Een klein jaar later verhuisde Joseph met zijn gezin naar Schaarbeek. Op 9 maart 1896 stierf hij te Watermaal-Bosvoorde (RAA, 10).

1.4. August Lamot

August Jan Maria Lamot werd geboren in de Groene Hofstraat te Boom op 30 maart 1853 als zoon van Petrus Jan Dominiek Lamot, drukker, en Henrica Catharina Josepha De Pauw (RAA, 11). Als kind kwam hij reeds in aanraking met het notariaat; regelmatig kwamen er in de drukkerij van zijn vader notarissen over de vloer die er hun pamfletten lieten drukken (RAA, 12). Bovendien stamde zijn moeder uit de familie De Pauw te Ruisbroek, waarvan verscheidene leden een notarisambt aldaar bekleedden of bekleed hadden (Bousse, 1977).

(de foto op deze plaats
is ter beschikking
in het lokaal
van Geschiedkundige Kring Rumesta)

August Lamot

In 1885 volgde hij de ontslagnemende Joseph Mommen (zie 1.3) op. Het kantoor was gevestigd in de Antwerpsestraat 98, nabij de huidige Boomse hoofdbibliotheek (B. Lamot, mededeling 27/9/2000). August huwde in 1891 met Maria Joanna Schoeters, een brouwersdochter uit Herenthout (RAA, 13). Samen kregen ze 2 zonen en 1 dochter. August Lamot was tevens schepen te Boom (RAA, 14).

August stierf reeds op 45-jarige leeftijd door nierziekte (RAA, 46) in zijn woning, Antwerpsestraat 88, op 24 februari 1899 in de namiddag. Zijn notarisklerk Emiel De Wachter was 's anderendaags getuige bij de aangifte van het overlijden (RAA, 14).

Zoon Benedictus werd priester. Op het einde van zijn leven verwierf hij bekendheid met het werk "Hoe Boom groeide" over de geschiedenis van Boom (Lamot, 1957).

Augusts andere zoon, Ludovicus, werd notaris te Niel in 1925. Deze werd er in 1961 opgevolgd door zijn zoon Benoît, die op zijn beurt in 1991 de fakkel doorgaf aan zijn zoon Ludo (B. Lamot, mededeling 27/9/2000).

1.5. Kamiel Convent

Kamiel Jan Baptist Maria Convent werd geboren te Boom op 24 februari 1865. In de lente van 1897 huwde hij te Puurs met Victoria Van de Wiele, geboren te Puurs in 1875. Het echtpaar ging in Puurs wonen, tot Kamiel in 1899 de overleden August Lamot (zie 1.4) opvolgde als notaris te Boom. Ze namen hun intrek in de Antwerpsestraat 50. In maart 1901 verhuisden ze naar de Tuyaertsstraat 15 (GA Boom, 1).

Vitoria Van de Wiele overleed reeds in 1904... Tijdens de Eerste Wereldoorlog verbleef Kamiel voor een tijd in Groot-Brittannië. Hij huwde er in februari 1915 met Anna Margareta Gonvart. Terug in Boom, bleef hij er nog notaris tot 1919, het moment waarop hij als notaris naar Antwerpen trok en aldaar op de Belgiëlei ging wonen (GA Boom, 2). Te Antwerpen bleef hij notaris tot 1931 (RAA, mededeling 14/10/2000).

Na Kamiel Convent kwamen Charles Van Reeth (tot 1930), Fernand Van Reeth (tot 1968), en de nu nog residerende Maurice D'Hoore.

2. Kantoor van notaris Tobback

2.1. Jan Frans Martin Schepens

Jan Frans Martin Schepens werd notaris te Boom in 1819. Nog datzelfde jaar nam hij ontslag te Boom om zich als notaris van een groter kantoor te vestigen in Antwerpen, waar hij notaris bleef tot 1825 (Bousse, 1977).

2.2. Franciscus Xaverius Aloysius Van Puyenaer

Frans Xavier Alois Van Puyenaer werd geboren te Anwerpen op 22 juli 1767. Hij was notaris te Antwerpen sinds 1802 (Bousse, 1977) en volgde in september 1819 te Boom Jan Frans Martin Schepens (zie 2.1) op, die op zijn beurt naar Antwerpen vertrok. Frans Xavier was de man, later weduwnaar van Joanna Maria Claessens, vermoedelijke dochter van Pieter Herman Claessens, notaris te Niel en te Boom van 1757 tot 1804 (zie 3.1), bij wiens zoon Egidius Herman Claessens, Booms politiecommissaris sinds 1824 (Steenackers 1907/1993), hij inwoonde (RAA, 15). Allicht verklaren de banden met de familie Claessens waarom hij Antwerpen voor Boom ruilde.

Hij stierf in zijn woning te Boom op 20 augustus 1826 (RAA, 16). Hij was 59.

2.3. Carolus Joannes Antontius Vermeulen

Carolus Joannes Antonius Vermeulen werd geboren te Hoostraten op 9 augustus 1799 als zoon van Guilielmus Vermeulen, secretaris van Hoogstraten, en Maria Josephina Van Beeck (RAA, 17). Zijn opleiding bestond voornamelijk uit een stage in een ander notariskantoor, vanaf mei 1818 (RAA, 18). Eind 1826 meldde de staatsraad van de gouverneur van de provincie Antwerpen aan de districtscommissaris te Antwerpen op volgende wijze dat Carolus Joannes Antonius te Boom de overleden Van Puyenaer kon opvolgen (RAA, 19).

"30 9ber 1826

Ik heb de eer u te informeren dat het ZM bij besluit van 18 dezer heeft behaagd den heer Carolus Joannes Antonius Vermeulen tot notaris van het kanton Contich in plaats van wijlen Van Puyenaer te benoemen met last aan den benoemden zijn woonplaats te Boom te vestigen."

Hij begon als notaris te Boom in 1827.

Zijn akte van bekwaamheid, “certificat de moralité et de capacité” ontving hij in september 1835, nadat hij dus reeds 9 jaar actief was als notaris (RAA, 20).

Hij was eerst gehuwd met Joanna Josephina Van Langenhoven, die vroeg overleed, later met Theresia Van Langenhoven, geboren te Anderlecht op 20 juli 1809 (RAA, 21).

Het cliënteel te Boom nam gedurende de tweede helft van de jaren 50 fel af (zie 9, grafiek). Carolus Joannes Antonius keek uit naar een drukkerie praktijk en stelde zich in 1859, op zijn 60ste nota bene, kandidaat voor een betrekking te Antwerpen - zonder succes (RAA, 22).

Naarmate de jaren vorderden, maakte hij zijn zoon Florent, die reeds enkele jaren meedraaide in het kantoor (RAA, 23), klaar om hem te kunnen opvolgen. In april 1866 gaf Carolus zijn ontslag en maakte hij plaats voor Florent. De zomer van 1866 bracht hij door te Oostende (RAA, 24), waar hij genoot van een verdiende rust na 40 dienstjaren, om daarna verder te werken als hoofd van zijn steenbakkerij (RAA, 25).

Die steenbakkerij was een klampsteenfabriek tussen de Antwerpsesteenweg en de Molenbeek, midden in een landbouw- en bosgebied. Op verzoek van de burenlantbouwers, die bezorgd waren om hun gewassen, moest hij in het voorjaar van 1870 een voldoende hoge schouw - ten minste 30 m - plaatsen. Ook vroegen zij verbod om voor half augustus de oven te stoken (RAA, 47).

Enkele maanden later, op 27 juli 1870, stierf hij in zijn woning, Steenweg 27 (RAA, 26). Zijn vrouw bleef actief in de steenbakkerij.

2.4. Florentinus Vermeulen

Florentinus Henricus Carolus Vermeulen, kortweg Florent, werd geboren te Boom op 25 juli 1840 (RAA, 27). Hij stelde zich kandidaat om zijn vader op te volgen bij diens ontslag in 1866. De gouverneur schrijft over hem, in een brief aan de minister van Justitie van 15 maart 1866: “Florent Vermeulen, kandidaat-notaris te Boom, geniet een goede reputatie”. Enkele dagen voordien schreef burgemeester Jean Servais Tuybaerts, Booms eerste liberale burgemeester (Vinck, 1999), over hem aan de commissaris van het arrondissement Antwerpen: “Sinds enkele jaren leidt hij (mee) de studie van zijn vader. Op politiek vlak heeft hij ronduit liberale ideeën” (RAA, 28).

En inderdaad, zoals voorzien, werd Florentinus benoemd in de vacature die zijn vader schiep. Hij was pas notaris, gevestigd in de Groene Hofstraat, als hij in conflict kwam met zijn ouders. Immers, tussen hem en Anna Celestina Van Antwerpen, de dochter van een hotelhoudster in de Leopoldstraat, bloeide iets moois. Maar ze was duidelijk niet de keuze van Florents ouders. Dus vroeg Florent langs officiële weg, bij notarisakte, tot drie maal toe toestemming om met haar te mogen huwen (RAA, 24). Op geen van deze 3 vragen was het antwoord positief... Uiteindelijk trouwde hij na de procedure toch met haar.

Het aantal akten dat Florentinus verleed nam bijna jaarlijks toe. Het kantoor floreerde en gedijde opnieuw en was weer in volle expansie, toen... in het late najaar van 1871, op 27 december, Florentinus overleed in zijn woning in de Groene Hofstraat 23 (RAA, 29). Hij was amper 31.

Zijn weduwe hertrouwde in 1875 met Joannes Carolus Maes, steenbakker, en vertrok met hem in april 1882 naar Brussel (RAA, 30).

2.5. Louis Albert Maria Heliodoor Leclef

Louis Albert Maria Heliodoor Leclef, kortweg Louis, werd geboren te Antwerpen op 13 oktober 1840 als zoon van een plafonneerder (RAA, 31). Hij studeerde te Leuven in 1860 (J. Leclef, mededeling 13/9/2000). In de zomer van 1861 legde hij zijn examen als kandidaat-notaris af (RAA, 32). In 1870 werd hij benoemd als notaris te Hoboken (Bousse, 1977). Al snel wist hij zich een door iedereen gewaardeerd man te maken. “Zijn verdienste als notaris”, zo meldde de gouverneur aan de minister, “wordt door iedereen geapprecieerd. Zijn politieke en private moraal laat in niets te wensen over” (RAA, 33). Het commissariaat van de provincie Antwerpen schreef over hem, in een brief aan de gouverneur: “Leclef (...) strijdt tegen de heersende invloed van gevestigde zakenmannen” (RAA, 33). Zijn bekommernissen voor de kleine man worden helemaal duidelijk in een schrijven van de burgemeester van Hoboken aan de gouverneur van 8 februari 1872, die eerst lof zwaait over zijn moraal en daarna toevoegt dat deze notaris “buitengewoon geliefd is, niet alleen bij zijn cliënten, maar ook bij de armen die zich tot hem wenden” (RAA, 33).

Later in 1872 werd hij benoemd als notaris te Boom. Daarnaast oefende hij nog de job van toegevoegd vrederechter uit (RAA, 34).

Leclef had te Boom dan wel een groter notariaat getroffen dan te Hoboken (RAA, 35), zijn kantoor op de Antwerpsesteenweg 84 trok behoorlijk wat cliënteel, toch kon ook hij moeilijk weerstaan aan de klank van de stad. Misschien had hij het op persoonlijk vlak wel moeilijk te Boom, waar uitbuiting van de arbeiders op de steengelegen schering en inslag waren (Proost, 1970). Toch moet hij het kunnen vinden hebben met de heersers van het dorp, want in een brief aan de gouverneur (1877, in het Nederlands!), noemde burgemeester Charles Louis Verbeeck, liberaal (Vinck, 1999), hem in alle opzichten aanbevelenswaardig (RAA, 34). Deze brief werd verstuurd naar aanleiding van Leclefs kandidaatstelling voor een plaats als notaris te Antwerpen. Zijn kandidatuur werd ingewilligd: kort daarop werd hij benoemd als notaris te Antwerpen, waar hij kantoor hield in de Kolveniersstraat 9 (J. Leclef, mededeling 13/9/2000). Als zeer vermogend man had hij een buitengoed op de Mechelsesteenweg. Over zijn politieke overtuiging is hij eerder diskreet gebleven tot hij senator werd voor de Katholieke Partij (Almanac, 1912).

(de foto op deze plaats
is ter beschikking
in het lokaal
van Geschiedkundige Kring
Rumesta)

Louis Leclef in 1912

In zijn vrije tijd was hij voorzitter van de fanfare “Vrije Antwerpenaren” (J. Leclef, mededeling 13/9/2000). Hij nam ontslag als notaris in 1905 ten voordele van zijn zoon Charles, die hem opvolgde. Hij overleed te Antwerpen op 8 maart 1917 (Stad Antwerpen, brief 8/11/2000). Louis ligt samen met zijn familie, op enkele meters van zijn broer Edmond, begraven op het kerkhof van Berchem nabij het Middelheim (J. Leclef, mededeling 13/9/2000). Charles Leclef werd opgevolgd door zijn zoon Henri. Deze gaf op zijn beurt de fakkel door aan zijn zoon Jacques, wiens zoon Jean-Jacques Leclef als huidig notaris resideert te Antwerpen.

2.6. Jacobus Oeyen

Jacobus Oeyen werd geboren te Antwerpen op 11 februari 1812 als zoon van een slager (RAA, 36). Reeds op zijn 19de was hij als 1ste klerk in dienst van een notaris. In de nazomer van 1838 slaagde hij in het examen van kandidaat-notaris en een jaar later stelde hij zich voor de eerste maal kandidaat voor een notarisambt. Het gaat om een betrekking te Wilrijk (RAA, 37). Het werd een eerste kandidatuur van een zeer lange rij; een opvallend lange rij... Hoewel hij een zeer hoffelijk man scheen te zijn, die onbegrensd vertrouwen genoot, zoals werd beweerd in een brief aan de gouverneur, bleek hij telkens op de spreekwoordelijke tweede plaats te komen als het op een benoeming aankwam. Hij stichtte een gezin, verloor vroeg zijn eerste vrouw en hertrouwde met haar zus. Ondertussen bleef hij kandidaat-notaris, ook letterlijk dus, en blijft hij kandideren.

In 1872 was het dan zover. Op het moment dat reeds velen over de top van hun carrière heen zijn, lukte het de moedige Jacobus om een notarisambt te bemachtigen te Hemiksem. Hij deed het er bijzonder goed, zo goed zelfs dat het schepencollege in 1877 aan de gouverneur over hem schreef: “Zijn verdienste geraakte voldoende bekend gedurende deze eerste benoeming. Perfecte politieke en private moraal” (RAA, 34). En hij had er nog niet genoeg van: nu hij zich bewezen had, ambieerde hij een drukker kantoor dan dat te Hemiksem (RAA, 38). Het was trouwens ter ondersteuning van zijn kandidatuur om de naar Antwerpen vertrokken collega Leclef (zie 2.5) te Boom op te volgen dat genoemde brief aan de gouverneur geschreven werd. En met succes: als 65-jarige werd hij benoemd als notaris te Boom. Ongetwijfeld zal het feit dat zijn zoon Emiel ook in het notariaat zijn toekomst zag meegespeeld hebben in Jacobus’ streven om notaris te worden van een drukke studie: zo effende hij het pad voor zijn zoon en liet hem geleidelijk aan meer en meer de leiding van het kantoor waarnemen (RAA, 39).

In het najaar van 1882 besliste Jacobus er definitief mee te stoppen en nam hij ontslag. Hij werd zoals vooropgesteld opgevolgd door zijn zoon Emiel. Jacobus stierf in zijn woning, Antwerpsestraat 84 te Boom, in de avond van 17 september 1884 (RAA, 40). Zijn klerk Augustinus Henricus Steenackers gaf 's anderdaags het overlijden aan.

2.7. Emiel Oeyen

Emiel Oeyen werd geboren op 15 maart 1849 te Antwerpen als zoon van Jacobus, toen kandidaat-notaris, en Anna Maria Josepha Balieu (RAA, 41). Geleidelijk aan nam hij meer taken op zich in de praktijk van zijn vader te Boom (zie 2.6). Zo vulde hij vanaf 1881 diens repertorium in (RAA, 42). In 1882 stelde hij zich kandidaat om zijn vader, die ontslag nam, op te volgen. Burgemeester Verbeeck schreef over hem: “Van zeer goede levenswandel en moraal, waardig”. Op zijn beurt schreef de gouverneur aan de minister van Justitie, die om advies vroeg: “Voorbeeldige levenswandel en moraal, hij zal waardig zijn vader vervangen, waarvan hij reeds sinds jaren de studie leidt als kandidaat-notaris” (RAA, 39). Het kantoor bleef gevestigd op de Antwerpsesteenweg 84, waar Emiel bij zijn ouders, broers en zussen bleef inwonen.

Hij huwde in 1889 met Regina Carolina Hortencia Tuyaeerts, dochter van Joannes Servaas, advocaat te Boom en oud-burgemeester (RAA, 43). Regina werd later erevoorzitster van de Kring der Liefdadigheidsdames De Voorzorg (Vinck, 1999).

Reeds op 47-jarige leeftijd, op 31 maart 1896 stierf hij in zijn woning op de Antwerpsesteenweg (RAA, 44) door albuminurie (RAA, 46).

2.8. Karel Begerem

Karel Maria Lodewijk Stefaan Begerem werd geboren te Kortrijk op 29 december 1862. In de zomer van 1887 trouwde hij met de Boomse Maria Josepha Emilia Van den Bril. Het jonge paar woonde in het West-Vlaamse Passendale tot in de lente van 1896. Dan werd Karel immers tot opvolger van de overleden Emiel Oeyen (zie 2.7) benoemd en vestigden Karel en Maria zich te Boom, in de Antwerpsestraat 102. Eind april 1924 verhuisden ze naar de Antwerpsestraat 118. Karel bleef er nog een klein jaar notaris. In maart 1925, Karel was inmiddels 61, nam hij ontslag en vertrok het echtpaar naar Antwerpen, om zich te vestigen in de Van Dijkstraat 5 (GA Boom, 3).

In 1925 nam Karel Tobback het notariaat over (tot 1954), daarna Leon Denys (tot 1960), André Tobback (tot 1985), Theophile Michielsens (tot 1989) en de nu nog residerende Karel II Tobback.

3. Notarissen die niet opgevolgd werden

3.1. Pieter Herman Claessens

Pieter Herman Claessens werd gedoopt te Mechelen in de Sint-Romboutskathedraal op 30 januari 1731. Hij was de zoon van Jacobus Claessens en Joanna Christina Wessels (SAM, 1). Op 15 februari 1757 werd hij door de Raad van Brabant geadmitteerd als notaris te Niel, van waaruit hij een jaar later naar Boom vertrok om daar zijn praktijk verder te zetten (Verstrepen, 1993).

In het najaar van 1756 benoemde Jacob Alexander O'Donnoghe, heer van Niel en Hellegat, Pieter Herman Claessens tot schout van Niel en Hellegat. Enkele dagen daarna, begin november 1756 legde hij de eed af voor Guilliam Leemans, eerste schepen van Niel (Verstrepen, 1991). In 1767 trad hij nog steeds op in die functie (Verstrepen, 1991).

Hij huwde te Boom in 1775 met Maria Anna Steenackers. Ze kregen samen 10 kinderen tussen 1776 en 1791.

In 1789 was hij secretaris van Niel (Verstrepen, 1997).

Evenals zijn collega Jan Frans Mommen (zie 1.1) bekleedde Pieter Herman een belangrijke post in het ‘nieuwe regime’: in het jaar IV, op zijn 65ste, trad hij aan als secretaris van het pas opgerichte vredegerecht van Boom (Steenackers, 1907/1993).

Pieter Herman overleed te Boom op 22 frimaire XIII (13 december 1804), op 73-jarige leeftijd (RAA, 48).

3.2. Willem Hoylarts

Willem Hoylarts was notaris te Mechelen sinds 1801. In 1803 ruilde hij Mechelen voor Boom, waar hij notaris bleef tot 1805 (Bousse, 1977).

B. Het notariaat in de 19de eeuw

4. De notarisopleiding

Tot 1849 waren volgende criteria voldoende om als notaris benoemd te kunnen worden: men moest burgerrechten genieten, van het mannelijke geslacht zijn, de leeftijd van 25 jaar bereikt hebben en een stage hebben gedaan die varieerde van 3 tot 6 jaar, naargelang de klasse van het notariaat die men ambieerde. Men diende ook over een “certificaat van moraliteit en bekwaamheid” te beschikken. Dat kon bekomen worden bij de kamer van notarissen van het ressort waar men het ambt zou uitoefenen. Geen enkel diploma was dus vereist.

In 1849 kwam daar verandering in met de wet van 15 juli. Deze bepaalde dat niemand tot notaris kon benoemd worden indien hij niet door een speciale jury geëxamineerd was geworden over het burgerlijk wetboek, de organieke wetten van het notariaat en van de

financiële wetten ter zake, alsook over het opstellen van akten. Wie in het betreffende examen slaagde verwierf de graad van kandidaat-notaris.

De wet van 1857 voegde hieraan toe dat wie het examen van kandidaat-notaris wou afleggen slechts kon toegelaten worden als hij de volledige humaniora met vrucht had doorlopen. Vanaf 1861 moest men voor het examen een diploma van gegradueerde in de letteren kunnen voorleggen.

In 1890 werd de studieduur bij wet verlengd tot 3 jaar.

Volledigheidshalve is het vermeldenswaard dat in 1929 de graad van kandidaat-notaris werd opgeheven en vervangen door deze van licentiaat in het notariaat.

De cursussen werden sinds 1836 gedoceerd aan de ULB en aan de KUL en sinds 1849 aan de RUG en aan de Rijksuniversiteit Luik (Stevens & Verwilghen, 1998).

5. De benoeming

Als kandidaat-notaris kon men zich dus kandidaat stellen voor een vacante plaats.

Na aanvankelijk alle kandidaturen verzameld te hebben, begon een correspondentie met de gouverneur als centrale figuur. Deze kreeg aanbevelingsbrieven, vooral van gemeentebesturen en burgemeesters, maar ook informatie uit andere bron (b.v. van de arrondissementscommissaris) betreffende de kandidaten hun waardigheid, levenswandel en over hun private en politieke moraal. Op zijn beurt maakte de gouverneur zijn advies over aan de minister van Justitie, waarin hij van deze informatie gebruik maakte om in enkele regels een synthese van elke kandidaat te geven. De minister van Justitie benoemde uiteindelijk de nieuwe notaris. Een benoeming gold in principe voor het leven.

Zoals vermeld is deze correspondentie terug te vinden op het RAA in de reeksen P en K van het PA (RAA, 45). Hieruit blijkt duidelijk dat de vacatures te Antwerpen zeer gegeerd waren; deze kantoren stonden dan ook hoger op de hiërarchische ladder van het notariaat (zie 6) dan pakweg die te Boom. Bepaalde notarissen, vooral degenen die hun afkomst niet mee hadden, zoals b.v. Jacobus Oeyen, moesten zich onbehoorlijk vaak kandidaat stellen alvorens ze een benoeming in de wacht sleepten (RAA, 45).

6. Hiërarchie binnen het notariaat

De ventôsewet (25 ventôse XI (16 maart 1803)) verdeelde de notarissen in 3 klassen (Stevens, 1998a):

- 1ste klasse: notarissen in een stad waar een Hof van Beroep was gevestigd;
- 2de klasse: notarissen in een stad waar een Rechtbank van Eerste Aanleg was;
- 3de klasse: notarissen in de plaats waar slechts een vredegerecht was.

Deze klassen regelden de territoriale bevoegdheid van de notarissen: zij mochten respectievelijk optreden in het hele rechtsgebied van het Hof van Beroep (1ste klasse), in het ressort van de betreffende Rechtbank van Eerste Aanleg (2de klasse) en in het kanton (3de klasse).

Dit betekent dat de 2 notariskantoren die te Boom gevestigd waren kantoren van 3de klasse waren en verklaart uiteraard waarom vele van de hiervoor besproken notarissen hun kantoor te Boom inruilden voor een plaats te Antwerpen. Schepens (zie 2.1), Leclef (zie 2.5) en Convent (zie 1.5) lukten hierin; anderen waren wel kandidaat, maar hun kandidatuur werd afgewezen, aan de ene kant doordat anderen betere papieren, een betere reputatie, betere relaties of referenties hadden en aan de andere kant omdat het aantal kandidaten voor een betrekking te Antwerpen telkens zo groot was (RAA, 45).

Weerstand tegen de indeling van de notarissen in 3 klassen loopt als een rode draad doorheen de 19de-eeuwse geschiedenis van het notariaat. Het eerste Belgische ontwerp ertegen dateert van 1834. Pas in 1927 werden de 3 klassen afgeschaft. De territoriale bevoegdheid van de notaris werd voor iedereen gelijk beperkt tot het kanton waarin hij instrumenteerde (Stevens, 1998a).

7. Taal van de akten

De wettelijke grondslag van het notariaat is te vinden in de periode van de Franse overheersing over onze gewesten. Dus werd aan het begin van de 19de eeuw (1803) bepaald dat alle akten in het Frans moesten worden opgesteld (Stevens, 1998b). Dit leidde tot problemen, zowel voor de notarissen als voor het cliënteel, die soms de Franse taal niet machtig waren. Reeds in 1814 werd bepaald dat notariële akten naar keuze in de taal van de partijen mochten worden opgesteld. Vanaf 1823 tot 1830, tijdens de “Hollandse periode”, werd dan weer enkel het Nederlands toegelaten. Illustratief hiervoor is het repertorium van Van Puyenaer (zie 2.2), dat vanaf 1822 in het Nederlands is ingevuld, voorheen was dat uitsluitend in het Frans. Vanaf 1830 bepaalde een koninklijk besluit dat alle akten dienden verleden te worden in de taal die de betrokken partijen verkozen op voorwaarde dat de notaris deze machtig was.

Te Boom werd het overgrote deel van de akten tijdens de 19de eeuw in het Nederlands verleden, hoewel de voertaal van verscheidene notarissen en tussen de notarissen onderling Frans zal zijn geweest (B. Lamot, mededeling 27/9/2000; J. Leclef, mededeling 13/9/2000).

8. Status van de notaris

Bij de meeste notarissen is het enigszins moeilijk om hen te localiseren op de maatschappelijke ladder. Eén van de voornaamste redenen hiervoor is dat we weinig bronnen voorhanden hebben die toelaten om de zeer concrete maatschappelijke status van de

notarissen in kwestie te onderzoeken. Voor deze paragraaf baseren we ons bijgevolg vooral op algemene bronnen (Neefs, 1998) en op enkele schaarse concrete vermeldingen. Deze zijn eerder fragmentarisch en daarom dus slechts met de nodige omzichtigheid voor veralgemening vatbaar.

Een allereerste item dat iets vertelt over de status van de notaris is zijn afkomst. Hierin onderscheiden zich 3 categorieën:

- zonen van notarissen (Flortentinus Vermeulen (zie 2.4), Emiel Oeyen (zie 2.7), Jan Baptist Emmanuel Mommen (zie 1.2) en Joseph Mommen (zie 1.3));
- zonen van dienaars van het oude regime (Jan Frans Mommen (zie 1.1) en Carolus Vermeulen (zie 2.3));
- zonen van kleine zelfstandigen (Louis Leclef (zie 2.5), Jacobus Oeyen (zie 2.6) en August Lamot (zie 1.4)).

Volgens Berthold Neefs (1998) in “Het notariaat in België” is gedurende de 19de eeuw de notaris geleidelijk aan geklommen op de maatschappelijke ladder tot één van de meest gerespecteerde dorpsfiguren.

Een statussymbool was eveneens de aanwezigheid van de notarissen in kwestie in de politiek. Eerder dan een functie te ambiëren in de nationale politiek, was het niet uitzonderlijk dat notarissen actief waren op het lokale vlak (Steven, 1998c). Dit omdat ze blijkbaar opteeden voor een rechtstreekse binding met de plaatselijke bevolking. Jan Frans Mommen (zie 1.1), Jan Baptist Emmanuel Mommen (zie 1.2) en August Lamot (zie 1.4.) waren actief op lokaal vlak; Louis Leclef (zie 2.5) was senator.

De toename van het aantal akten speelde eveneens een gunstige rol voor de notaris in het algemeen. De oorzaak van deze notariële bloei lag enerzijds in het ontstaan van nieuwe notariële akten en anderzijds speelde ook de plaatselijk economische factoren en de bevolkingsaan groei een rol (Neefs, 1998).

Concrete voorbeelden van een hoge maatschappelijke positie zijn zoals vermeld schaars. Dat Joseph Mommen (zie 1.3) actief was in de financiële wereld en zijn geld uitzette is bekend. Daarnaast is ook het feit dat Carolus Vermeulen (zie 2.3) de zomer van 1866 doorbracht aan zee in acht te nemen als statussymbool. Volgens Fred Stevens (1998c) is het evenwel zo dat tot voor kort aangenomen werd dat de notaris vroeger een niet al te groot sociaal aanzien genoot, maar dat deze stelling, op basis van voorhanden zijnde studies, enige bijstelling behoeft.

Op basis van de enkele concrete bronnen die deze tendens bevestigen is het waarschijnlijk dat de notarissen te Boom in de 19de eeuw gaandeweg meer respectabele en “notoire” figuren zijn geworden, sommigen hadden reeds hun afkomst mee, anderen maakten zich waar tijdens hun carrière.

9. Kwantitatieve analyse van de notariële activiteit te Boom

Fred Stevens (1998d, grafiek 4) maakte een studie die vanaf 1841 weergeeft hoeveel akten notarissen gemiddeld op jaarbasis verleden. Hierna vinden we een vergelijking met de activiteit van de Boomse notarissen (RAA, 5; M. D'Hoore, brief 31/10/2000).

(de grafiek op deze plaats
is ter beschikking
in het lokaal
van Geschiedkundige Kring Rumesta)

Tot slot

Dit artikel levert een beeld op van de personen die het notariaat te Boom gedurende de 19de eeuw bevolkten. Tevens werd hun werk onder de loupe genomen en kwantitatief geanalyseerd.

Volgende personen en instanties hebben bijgedragen aan de realisatie van deze bijdrage. Hen komt een gemeente dankjewel toe: B. Lamot, J. Leclef, het personeel van de dienst bevolking op het gemeentehuis van Boom en de volledige staf van het Rijksarchief te Antwerpen.

Bronnen.

- Almanac der meeting onze senators (1912). Privécollectie J.L.
- Bousse, A. (1977). *Rijksarchief Antwerpen: inventaris van de notariële archieven*. Brussel: ARA.
- De Loenen, T. (1998). *Notariaat Jan Frans Mommen, notaris te Boom, akten 1764-1774*. Rumst: Rumesta.
- De Loenen, T. (2000). *Notariaat Jacobus Oeyen, notaris te Boom, repertorium 1877-1882*. Rumst: Rumesta.
- GA Boom (1). BR 1900-1910.
- GA Boom (2). BR 1910-1920.

- GA Boom (3). BR 1900-1910, fol. 2501.
- Lamot, B. (1957). *Hoe Boom groeide*. Antwerpen: De Vlijt.
- Neefs, B. (1998). *De sociale positie van de notaris. Een voorbeeld: het notariaat van Woelingen in de 19de eeuw*. In: Bruneel, C., Godding, P. & Stevens, F. *Het notariaat in België*. Brussel: Gemeentekrediet.
- Proost, M. (1970). *Sociale toestanden in de steenbakkerijen te Boom en Niel 1884-1902*. Onuitgegeven licentiaatsverhandeling. Gent: RUG.
- RAA (1). Notariaat, 8890.
- RAA (2). BS Boom, overlijdensakte dd. 22/11/1810
- RAA (3). BS Boom, overlijdensakte 124 dd. 11/8/1860.
- RAA (4). Notariaat 8891.
- RAA (5). Notariaat 8889, 8891, 8973, 8975, 11741 en 11755.
- RAA (6). BS Boom, huwelijksakte 20 dd. 8/8/1827.
- RAA (7). BS Lier, geboorteakte 111 dd. 6/4/1824.
- RAA (8). BS Boom, huwelijksakte 20 dd. 8/8/1827.
- RAA (9). PA K323 A17.
- RAA (10). HGA Boom, BR 1866-1890, fol. 1561.
- RAA (11). HGA Boom, BR 1866-1890, fol. 1817.
- RAA (12). Notariaat, 8973.
- RAA (13). Alfabetische tafel van de huwelijksakten van de gemeente Herenthout, 1799-1900.
- RAA (14). BS Boom, overlijdensakte 83 dd. 25/2/1899.
- RAA (15). HGA Boom, BR 1820-1830, B 362.
- RAA (16). BS Boom, overlijdensakte 86 dd. 21/8/1826.
- RAA (17). BS Hoogstraten, geboorteakte 44 dd. 24 ther. VII (10/8/1799).
- RAA (18). PA K323 A10.
- RAA (19). PA K321 B59.
- RAA (20). PA K323 A10.
- RAA (21). HGA Boom, BR 1866-1890.
- RAA (22). PA K323 A10.
- RAA (23). PA N48 B20.
- RAA (24). Notariaat, 10714, akten 96 en 109.
- RAA (25). HGA Boom, BR 1866-1890, fol. 1581.
- RAA (26). BS Boom, overlijdensakte 151 dd. 30/7/1870.
- RAA (27). BS Boom, geboorteakte 164 dd. 27/7/1840.
- RAA (28). PA N48 B20.
- RAA (29). BS Boom, overlijdensakte 329 dd. 28/12/1871.
- RAA (30). HGA Boom, BR 1866-1890, fol. 1838.
- RAA (31). BS Antwerpen, geboorteakte 1994 dd. 14/10/1840.
- RAA (32). PA N48 B23.
- RAA (33). PA N49 B53.
- RAA (34). PA N49 B32.
- RAA (35). Notariaat, 11626.
- RAA (36). BS Antwerpen, geboorteakte 273 dd. 12/2/1812.
- RAA (37). PA K322 B26.
- RAA (38). Notariaat, 10037.
- RAA (39). PA N49 A8.
- RAA (40). BS Boom, overlijdensakte 270 dd. 18/9/1884.
- RAA (41). BS Antwerpen, geboorteakte 655 dd. 15/3/1849.
- RAA (42). Notariaat, 11741.
- RAA (43). BS Boom, huwelijksakte 3 dd. 19/1/1889.
- RAA (44). BS Boom, overlijdensakte 85 dd. 1/4/1896.
- RAA (45). PA reeksen K en N.
- RAA (46). HGA Boom, 1403.
- RAA (47). HGA Boom, 3436, bundel 85.
- RAA (48). BS Boom, overlijdensakte 36 dd. 22 frim. XIII (13/12/1804).
- SAM (1). PR Mechelen, Sint-Rombouts, doopakte dd. 30/1/1731.
- Steenackers, E. (1907/1993). *Boom in het verleden*. Gent: Mens & Cultuur.
- Somers, L. (1995). *Boomse straatnamen*. In: Ten Boome. *Jaarboek 1994-1995*. Boom: Ten Boome.

- Stevens, F. (1998a). *Het notarieel ressort of het schrikbeeld van de zwervende notaris*. In: Bruneel, C., Godding, P. & Stevens, F. *Het notariaat in België*. Brussel: Gemeentekrediet.
- Stevens, F. (1998b). *Taaldwang versus taalvrijheid: het taalgebruik in de notariële akten tijdens den Franse en Hollandse periode*. In: Bruneel, C., Godding, P. & Stevens, F. *Het notariaat in België*. Brussel: Gemeentekrediet.
- Stevens, F. (1998c). *Notarissen en de nationale politiek*. In: Bruneel, C., Godding, P. & Stevens, F. *Het notariaat in België*. Brussel: Gemeentekrediet.
- Stevens, F. (1998d). *Een kwantitatieve analyse van de notariële activiteit*. In: Bruneel, C., Godding, P. & Stevens, F. *Het notariaat in België*. Brussel: Gemeentekrediet.
- Stevens, F. & Verwilghen, M. (1998). *De notarisopleiding*. In: Bruneel, C., Godding, P. & Stevens, F. *Het notariaat in België*. Brussel: Gemeentekrediet.
- Vermeulen, L. (1998). *Oud-gemeentearchief van Reet: analytische inventaris*. Brussel: ARA.
- Verstrepen, C. (1988a). *Parochieregisters van Boom, dopen 1633-1797*. Brussel: eigen beheer.
- Verstrepen, C. (1988b). *Parochieregisters van Boom, huwelijken 1633-1797*. Brussel: eigen beheer.
- Verstrepen, C. (1991). *Schepengriffie van de heerlijkheid van Niel, 1653-1796*. Brussel: eigen beheer.
- Verstrepen, C. (1993a). *Notariaat Pieter Herman Claessens, notaris te Niel en Boom, 1757-1804*. Brussel: eigen beheer.
- Verstrepen, C. (1993b). *Notariaat Herman Puttemans, notaris te Boom 1742-1781*. In: Verstrepen C., Notariaten Herman Puttemans, Edmond Quarteer, Gaspar Berckx en Egidius Hendrik De Coninck. Brussel: eigen beheer.
- Verstrepen (1997). *Schepengriffie van de heerlijkheid van Boom, 1761-1795*. Brussel: eigen beheer.
- Vinck, A. (1999). *Boom van in de oudheid tot het jaar 2000*. Boom: VZW Weck.

Tom De Loenen